

KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ – ZASOBY KULTUROWE ZIEMI OSTROWSKIEJ

Rocznik Ostrowski 2025, nr 11, Ostrów Mazowiecka 2025, s. 241-244

www.ludziezpasja.org

Ziemowit Socha

To, co narodowe i to, co regionalne – wokół splotów polskiej tożsamości

Projekt badawczy Instytutu Badań Edukacyjnych (IBE) – Państwowego Instytutu Badawczego, zatytułowany „Tożsamość narodowa w procesie edukacji szkolnej”, rzuca nowe światło na to, jak młodzi Polacy i kadra pedagogiczna rozumieją i kształtują swoją tożsamość w XXI wieku. W obliczu dynamicznych przemian społecznych, globalizacji i rosnącej migracji, konieczna staje się refleksja nad tym, co dziś oznacza bycie Polakiem i jak szkoła powinna reagować na te wyzwania. Badanie, które objęło szeroką próbę dyrektorów, nauczycieli oraz uczniów na różnych etapach edukacji (łącznie N=6901 w badaniach ilościowych), pokazuje, że choć młodzi ludzie w większości chętnie celebryją święta i są dumni ze swojego pochodzenia (82% dyrektorów uważa uczniów za patriotów), to sama polskość daleka jest od bycia monolitem. Ustalenia projektu IBE wskazują, że kluczowe w budowaniu silnej tożsamości narodowej są zarówno świadomość regionalna („mała ojczyzna”), jak i potrzeba pilnej aktualizacji tradycyjnej dydaktyki w szkołach, aby angażować młodzież w obchody świąt w bardziej interaktywny i znaczący sposób.

Kluczowe ustalenia projektu

Główna część badań skupiła się na zdefiniowaniu kryteriów polskości oraz ocenie stopnia zaangażowania szkoły w kształtowanie tożsamości. W świetle analizy, aż 83% badanych uważa, że kluczowym kryterium polskości jest poczucie polskości, następnie polskie obywatelstwo (76%) i posługiwanie się językiem (75%). Co ciekawe, kryteria o charakterze historycznym i kulturowym, takie jak znajomość historii Polski (51% ogółem) czy przestrzeganie obyczajów (63%), uzyskały niższe poparcie niż kryteria bardziej emocjonalne czy prawne. Natomiast wyznaczenie katolickie (30% ogółem) i biały kolor skóry (28% ogółem) znajdują się na końcu listy.

Dyrektorzy szkół w przeważającej większości pozytywnie oceniają postawy uczniów:

- Aż 91,4% zgadza się lub zdecydowanie zgadza się, że uczniowie chętnie celebrują święta państwowe i narodowe.
- 88% uważa, że uczniowie dobrze znają swoją „małą ojczyznę”.
- 82% sądzi, że większość uczniów w ich szkole to patrioci.

Jednakże, mimo ogólnie pozytywnych ocen postaw patriotycznych, poziom wiedzy historycznej jest oceniany nieco słabiej: 70% dyrektorów uważa, że uczniowie dobrze znają historię Polski, co sugeruje, że poczucie patriotyzmu niekoniecznie idzie w parze z głęboką wiedzą historyczną.

Szkoła powinna w bardzo dużym lub dużym stopniu:

- Wzmacniać poczucie własnej wartości wśród uczniów (93,1% łącznie).
- Wprowadzać uczniów w świat wartości społecznych (90,3% łącznie).
- Wzmacniać poczucie tożsamości kulturowej / przynależności regionalnej / poczucie dumy z lokalnego dziedzictwa (88,9% łącznie).
- Wzmacniać poczucie tożsamości narodowej (87,9% łącznie).
- Wzmacniać poczucie tożsamości europejskiej (ponadpaństwowej) (79,4% łącznie).

Zatem choć rola w kształtowaniu tożsamości regionalnej i narodowej jest oceniana bardzo wysoko, najwyżej ceni się rolę szkoły w ogólnym rozwoju ucznia (wartość, wartości społeczne).

Rola tożsamości narodowej w kontekście wyzwań bezpieczeństwa

W kontekście wyzwań współczesnego świata, prezentacja IBE wyraźnie pozycjonuje tożsamość narodową jako zasób strategiczny, a tożsamość kulturową jako fundamentalną siłę Polski. Takie postawienie sprawy ma swoje głębokie historyczne uzasadnienie, biorąc pod uwagę fakt, że przez co najmniej 390 lat w historii naród doświadczał słabości instytucjonalnej lub realnego zaniku państwowości, w tym 146 lat rozbiorów. Dziś jednak „bezpieczeństwo kulturowe” mierzy się z nowymi wyzwaniami: Polska przekształciła się z kraju właściwie monoetnicznego po 1945 roku w państwo, które obecnie odnotowuje około 4 milionów migrantów (głównie Ukraińców, Białorusinów) oraz liczne mniejszości narodowe i regionalne, co daje maksymalnie 5-6 milionów nie-Polaków. Te dynamiczne zmiany demograficzne i kulturowe wymuszają refleksję nad tym, że polskość nie jest monolitem, lecz „nieustanną podróżą”, która wymaga otwartego dialogu i poszukiwania punktów wspólnych, jednocześnie zachowując istotę polskiego dziedzictwa.

Zakończenie

W świetle zebranych danych, Instytut Badań Edukacyjnych wskazuje na pilną potrzebę *agiornamento* dydaktyki dotyczącej tożsamości narodowej. Klucz do wzmacniania poczucia tożsamości leży w edukacji regionalnej – szkoły powinny integrować treści o historii lokalnych bohaterów i wydarzeń, czyniąc historię namacalną dla młodzieży. Ponadto, aby zwiększyć frekwencję i autentyczne zaangażowanie w święta narodowe, konieczne jest przemyślenie trady-

cyjnych apeli i akademii oraz wprowadzenie interaktywnych metod pozalekcyjnych, takich jak konkursy, tańce ludowe czy wycieczki edukacyjne. Ostatecznie, jak konkluduje IBE, zainteresowanie historią i regionem sprzyja poczuciu tożsamości narodowej. Polskość, jako nieustanna podróż i poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, kim jesteśmy i kim chcemy być, pozostaje otwarta na wszystkich, którzy czują się częścią tej wspólnoty, a zadaniem systemu edukacji jest wspieranie tego dialogu i budowanie mostów między różnicami.

